

VLADAS NAGYS- NAGEVIČIUS

Vladas Nagys-Nagevičius gimė 1880 m. birželio 17 d. Kretingoje inteligentiškoje muitinės tarnautojo Vladislavo Kiprijono Nagevičiaus ir Marijos Magdalenos Eitavičiūtės Nagevičienės šeimoje. 1880 m. birželio 18 d. Kretingos parapijos bažnyčioje jis buvo pakrikštytas Vladislavo Antano vardu.

Pradinį išsilavinimą įgijo Kretingoje. Vėliau mokėsi Palangos progimnazijoje. Čia pirmą kartą stojo į priešpriešą su carine valdžia – atsisakė dalyvauti stačiatikių pamaldose ir už tai buvo pašalintas iš mokyklos. Vėliau jis tęsė mokslus Rygos Aleksandro gimnazijoje. Tuo laikotarpiu įsijungė į lietuvių tautinį judėjimą. Jis kartu su Kipru Bieliniumi bei kitais slapto moksleivių būrelio nariais išreikalavo, kad moksleiviams pamaldos šioje mokslo įstaigoje vyktų lietuviškai. Rygos Aleksandro gimnaziją baigė aukso medaliu ir 1902 m. sėkmingai įstojo į Sankt Peterburgo Archeologijos institutą, kurį baigė 1904 m. ir tapo vienu pirmųjų aukštąjį išsilavinimą turinčių profesionalių lietuvių archeologų. Na o 1910 m. jis gavo Sankt Peterburgo Karo medicinos akademijos baigimo diplomą. Studijuodamas daug laiko skyrė visuomeninei veiklai, lietuviybės puoselėjimui, pradėjo aktyviai bendradarbiauti lietuviškoje spaudoje.

Įgijęs gydytojo specialybę, buvo paskirtas eiti tarnybą Rusijos Baltijos jūros karo laivyne. Tuo laikotarpiu jis dirbo gydytoju Liepojos jūrininkų karo ligoninėje, vyr. gydytoju kanonierėje „Chrabryj“ ir šarvuotyje „Slava“. Pirmojo pasaulinio karo pradžioje apie pusantrų metų praleido Rygos įlankoje stovėjusiuose laivuose. Karo laikotarpiu jis tapo šešiolikos mūšių su priešu laivais ir pakrantės artilerija liudininku bei dalyviu, buvo apdovanojamas daugeliu pasižymėjimo ženklų. Po karo jis rūpinosi karo sanitarijos reikalais Suomijos įlankos pakrantėje, 1917 m. pabaigoje buvo perkeltas į Juodosios jūros karo laivyną, kurio vadovybė jam pavedė organizuoti Krymo pakrantės sanatorijų sutvarkymo, jų paruošimo tuberkulioze sergančių žmonių priėmimui ir gydymui darbus.

Vladas Nagys-Nagevičius su Lietuvos kariuomenės uniforma ir valstybiniais apdovanojimais apie 1920–1930 metus. Fotografas nežinomas. Nuotraukos reprodukcija iš RKIC archyvo

Į Lietuvą V. Nagevičius grįžo 1918-aisiais. Jau nystėje garsėjęs savo politine veikla, čia jos nebeplėtojo, o įstojo savanoriu į kuriamą Lietuvos kariuomenę, pats aktyviai įsijungė į jos kūrimą, tapo pirmuoju Lietuvos kariuomenės karo gydytoju.

Tuo laikotarpiu jis aktyviai dalyvavo ir visuomenės gyvenime, kartu su bendraminčiais kūrė visuomenines organizacijas. Jo dėmesio sulaukė ir gamtos paminklai, kultūros paveldo objektai, jis pradėjo vykdyti mokslinius Lietuvos priešistorės tyrimus, buvo paskirtas 1918 m. spalio 15 d. įsteigtos Apsaugos komisijos prezidiumo sekretoriumi, 1918 m. gruodžio 21 d. – Karo sanitarijos tarnybos viršininku. Nuo 1919 m. gegužės mėnesio Kaune dirbo kariuomenės lauko sanitarijos inspektoriumi, 1919 m. gruodžio–1940 m. rugpjūčio mėnesiais vadovavo Krašto apsaugos

(Nukelta į 18 p.)

Apuolės piliakalnio kasinėjimų metu Apuolę aplanko švedų archeologai Sigurd Curman (4-as iš dešinės), Birger Nerman (6-as iš kairės), kanauninkas Pranciškus Žadeikis (4-as iš kairės), gen. Vladas Nagevičius (5-as iš kairės) ir kt. 1931–1932 m. Nuotrauka iš Vytauto Didžiojo karo muziejaus rinkinių – VDKM Fa 22177/48

Apuolės piliakalnio tyrinėjimai 1928–1931 m. Kasinėjimų metu išorinėje aikštelės pusėje, 1,5 m. gilumoje, atkasti septyni vėlyvesnių laikų krikščionių kapai. Pirmoje eilėje 1-as iš dešinės sėdi Latvijos archeologas Francis Baluodis, 2-as iš dešinės – gen. Vladas Nagevičius. Nuotrauka iš VDKM rinkinių, VDKM Fa 22177/14

Archeologas, generolas Vladas Nagevičius ant Senosios Įpilties piliakalnio su svečiais iš Kretingos 1933 m. Nuotrauka iš Kretingos muziejaus rinkinių – KM GEK 18059

ministerijos Karo sanitarijos tarnybai. Jis kartu su bendraminčiais įkūrė Sanitarijos puskarininkių mokyklą, Aukštuosius karo sanitarijos kursus.

1920 m. gegužės 20 d. V. Nagevičiui suteiktas generolo leitenanto laipsnis. Jo nuopelnai kuriant Lietuvos kariuomenę buvo įvertinti ir Lietuvos valstybės – 1920 m. jam skirta Babtyno dvaro sodyba kartu su 20 ha žemės. Jis šį dvarą pavadino Žemaitkiemiu, čia įkūrė pavyzdinį ūkį, augino veislinius žirgus, puoselėjo lietuviybę, tautines tradicijas. Šiame dvare kasmet būdavo rengiamos Joninės, kurios sutraukdavo gausų būrį Kauno inteligentijos, tarp jų ir valstybės vadovų.

2020 m. Lietuvos kariuomenės vadovybei nutarus Kaune įsteigti Karo muziejų, šio darbo ėmėsi tuo metu brigados generolo laipsnį jau turėjęs Vladas Nagevičius. Jo sumanumo dėka per mėnesį laiko sena caro karių reikmėms ilgą laiką naudota jojykla ir koplyčia buvo pritaikyta muziejui. Jis pradėjo veikti 1921 m. vasario 16 dieną. 1921–1940 ir 1941–1944 metais V. Nagevičius dirbo Karo muziejaus viršininku ir vykdė visas tokių kultūros įstaigų vadovams priskirtas pareigas. Jo vadovavimo laikotarpiu buvo sukaupti turtingi muziejaus rinkiniai, prie muziejaus įrengtame sodelyje pastatyta Laisvės statula (skulptorius Juozas Zikaras), įkurta žymių žmonių biustų alėja, įrengtas Nežinomo kareivio kapas, pastatytas varpų karilionas, 1940 m. įrengta Knygnešių sienelė. Jo iniciatyva įkurtas pučiamųjų orkestras, Karo muziejaus garbės sargyba.

Kaip archeologas į mokslinę veiklą V. Nagevičius įsijungė iš karto po archeologinių studijų baigimo – 1904-aisiais. 1907 m. balandžio 7 d. jis dalyvavo pirmajame Lietuvių mokslo draugijos susirinkime, 1918–1919 m. buvo šios draugijos valdybos narys. 1905–1912 m. jis tyrinėjo Vakarų Žemaitijos (Kartenos, Kiauleikių, Kretingos, Maciūčių, Norgėlių, Pocių, Senkų, Skomantų, Šateikių, Vieکشnių ir Pryšmančių) kapinynus. Pryšmančių tyrinėjimus tęsė ir 1921 m., jo rezultatus (tyrimų medžiagą) paskelbė 1935 m. Kaune veikusio Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto leidinyje „Senovė“.

1921–1925 m. V. Nagevičius buvo Valstybinės archeologijos komisijos narys, daug dėmesio skyrė archeologijos paminklų apsaugai, gyventojų švietimui –

rengdavo straipsnius, pranešimus, skaitydavo paskaitas.

XX a. 4 deš. pradžioje išskirtinės vertės buvo archeologiniai Apuolės piliakalnio (Skuodo r.) tyrimai, kuriuos jis organizavo 1931–1932 m., bei vėliau (1933–1934 m.) atlikti Senosios Įpilties piliakalnių Kretingos rajone tyrinėjimai. Jis juos vykdė kartu su prof. Eduardu Volteriu, dr. Jonu Puzinu, Karoliu Meku, dirvožemio tyrinėtoju prof. Viktoriu Ruokiu, būriu kitų sričių specialistų (inžinierių, braižytojų, karo fotografų, topografų, vadybininkų ir kt.). Tyrimai buvo vykdomi pasitelkiant tuo metu buvusią pažangiausią įrangą ir technologijas, visi darbai buvo fotografuojami ir filmuojami iš lėktuvo. Šiems tyrinėjimams, kurių medžiaga saugoma dabartiniame Vytauto Didžiojo karo muziejuje, daug dėmesio skyrė spauda.

V. Nagevičius Lietuvoje tęsė dar studijų metais pradėtą visuomeninių organizacijų kūrimo darbą. Dažnai jis kartu su kitais bendraminčiais vieną ar kitą draugiją įsteigęs, būdavo išrenkamas ir jos vadovu. Taip atsitiko ir 1922 m. įsteigus Lietuvos karininkų Ramovę. Nuo 1922 m. V. Nagevičius buvo ir vienas iš Gyvūnų globos draugijos vadovų. Na o 1923 m. jis tapo Vyriausiojo Lietuvos komiteto, kuriam buvo pavesta įsteigti tautinį laivyną, nariu. Tuo pat metu jis vadovavo Lietuvos sporto lygai, rūpinosi olimpinio sąjūdžio organizavimu šalyje, 1923 m. kartu su kitais įkūrė Lietuvos jūrininkų sąjungą, tapo jos pirmuoju vadovu. V. Nagevičius buvo ir vienas iš Lietuvos jūrininkų mokyklos steigėjų. Po Pirmojo pasaulinio karo iki pasitraukimo į užsienį jis nuolat rūpinosi nuo karo nukentėjusiais žmonėmis, 1924 m. įkūrė Karo invalidų šelpimo komitetą. 1925 m. kaip aktyvus Lietuvos šaulių sąjungos narys V. Nagevičius buvo išrinktas į šios sąjungos centro valdybą. Jis buvo ir vienas iš Lietuvių-suomių draugijos kūrėjų, aktyviai dalyvavo Latvių-lietuvių draugijos veikloje, buvo renkamas jos valdybos nariu, daug prisidėjo Lietuvoje kuriant Moterų komitetą, kuris buvo pavadintas Didžiosios kunigaikštienės Birutės draugijos vardu (ji itin aktyviai veikė tarpukario metais).

V. Nagevičius žinomas ir kaip Vyčio Kryžiaus ordino įsteigimo iniciatorius, nuo 1927 m. buvęs Vyties kryžiaus ordino, nuo 1928 m. – Savanorių

(Nukelta į 20 p.)

Iš kairės: Lietuvos jūrininkų sąjungos Klaipėdos skyriaus pirmininkas, jūrų kapitonas Maksas Radtkė, Lietuvos jūrininkų sąjungos Garbės pirmininkas Liudvikas Stulpinas ir Lietuvos jūrininkų sąjungos Kauno skyriaus pirmininkas generolas leitenantas Vladas Nagevičius 1923 metais. Nuotrauka iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo

Vytauto Didžiojo kapela Vytauto Didžiojo karo muziejuje 1937 m. Prie Vytauto Didžiojo skulptūros sėdi: antras iš kairės – brigados generolas Vladas Nagevičius, antras iš dešinės – dailininkas Jonas Mackevičius, stovi majoras Juozas Šeštakauskas, dailininkas Antanas Žmuidzinavičius ir estų dailininkas. Nuotrauka iš Vytauto Didžiojo karo muziejaus rinkinių – VDKM GEK 24394

Vytauto Didžiojo karo muziejus apie 1920–1930 metus. Fotografas nežinomas. Reprodukcija iš RKIC archyvo

Vytauto Didžiojo karo muziejaus pastato fragmentas. Danutės Mukienės nuotrauka

medalio, daugelio kitų visuomeninių komisijų narys.

Atskiro dėmesio vertas ir V. Nagevičiaus rūpinimasis kryždirbyste. Jis ne tik pats mėgo šią meno sritį, domėjosi ja, bet ir pasirūpino, kad jam itin brangios vietos būtų paženklintos kryžiais. Jo dėka kryžius atsirado Kaune prie paminklo Nežinomam kariui, Vladui Nagevičiui priklausiusioje Žemaitkiemio sodyboje, ant jo tėvų kapo Kretingoje, prie Apuolės piliakalnio. Jis rūpinosi ant Stabaunyčios kalno pastatyto pirmojo Lietuvoje paminklo, skirto įamžinti Stepono Dariaus ir Stasio Girėno skrydį per Atlantą, priežiūra.

V. Nagevičiaus nuopelnai Lietuvai ir kitoms mūsų šaliai draugiškoms šalims yra įvertinti daugybe pačių aukščiausių apdovanojimų – ordinų ir medalių, kitų pagarbos ženklų.

1940 m. Lietuvoje įvedus sovietų valdžią, Vladas Nagevičius iš visų užimamų pareigų buvo atleistas. Tais metais jis susilietuvino savo pavardę ir pasivadino Vladu Nagiu-Nagevičiumi.

1941 m. jis buvo Lietuvos aktyvistų fronto Kaučo štabo patarėjas. V. Nagevičius dalyvavo 1941 m. birželio sukilime, kartu su bendražygiais kūrė Vietinę rinktinę, pasisakė prieš SS legiono formavimą Lietuvoje, buvo persekiojamas gestapo.

1944 m. V. Nagevičius kartu su žmona Veronika Baronaite Nagevičiene pasitraukė į Vokietiją, vėliau pasiekė Austriją, gyveno pabėgėlių stovykloje, 1949 m. atvyko į Jungtines Amerikos valstijas, įsikūrė Klivlende (Ohajo valstija). Mirė 1954 m. rugsėjo 15 d. Viloughbio miestelyje (JAV). 1995 m. V. Nagevičiaus ir jo žmonos Veronikos palaikai perlaidoti Kretingos Senosiose kapinėse.

V. Nagevičius savo vaikų neturėjo, bet buvo įsūnijęs pusbrolio sūnų Leoną Nagevičių.

Lietuvai pagražinti draugija 1925–1928 metais ir jos atkūrimas

Lietuvoje didelį autoritetą tarpukario metais turėjusio gydytojo, archeologo, Lietuvos kariuomenės kūrėjo, kultūros veikėjo Vlado Nagio-Nagevičiaus darbas bei visuomeninė veikla buvo tiesiogiai susijusi su 1921 m. įkurtos Lietuvai pagražinti draugijos tikslais, uždaviniais, tad nieko nuostabaus, jog 1925 m. jis buvo išrinktas šios draugijos pirmininku ir jai vadovavo 1925–1928 metais.

Pirmaisiais draugijos veiklos metais susiformavusios veiklos tradicijos V. Nagevičiaus vadovavimo laikotarpiu buvo tęsiamos. 1926 m. draugija jau vienijo 30 skyrių. Ji daug dėmesio skyrė gyventojų pilietiškumo ir patriotizmo ugdymui, krašto gražinimui. Draugija kasmet organizuodavo medelių sodinimo dienas, inkilų kėlimo į medžius išvykas, rūpinosi paukščių globa, aikščių ir sodų, mokyklų darželių, kapinių priežiūra gyvenvietėse, statė paminklus, prižiūrėdavo seniau pastatytus. 1925 m. draugijoje buvo įkurti net gamtos ir paminklų apsaugos komitetai. Svarbiausias tuo laikotarpiu jos suorganizuotas renginys buvo 1925 m. birželio 28 dieną Veliuonoje įvykęs Tautos suvažiavimas.

1928 m. draugija ėmė rengtis tuo metu artėjančiai Vytauto Didžiojo 500-ųjų mirties metinių

Vytauto Didžiojo paveikslo nešimo iškilmių akimirka. 1930 m. rugsėjo 8 d. Fotografas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo